

Duhovne popijevke božićnoga vremena iz Hercegovine (7)

Prof. don Niko Luburić

34. O Božiću lipo ti je na te

Pjevač:	Zapis:
Ime i prezime: Milica Lauc	Datum: 10. prosinca 2006.
Starost: 72 godine	Mjesto: Studenci, župa Studenci
Zvanje: domaćica	Pokrajina: Hercegovina
Rodom iz: Studenci, župa Studenci	Zapisao: Niko Luburić, svećenik
Ostali podaci: neudata	Mostarske biskupije
	Tiskano: ne

♩ = 80

Oj Bo - ži - ću li - po ti je na te,
i 'no dva-dni što - no su u - za - te.

Oj Božiću lipo ti je na te,
i 'no dvadni što no su uza te.

35. Božić nam je, milo nam je

Pjevač:	Zapis:
Ime i prezime: Marko Luburić	Datum: 29. rujna 2000.
Starost: 76 godine	Mjesto: Studenci, župa Studenci
Zvanje: poljoprivrednik	Pokrajina: Hercegovina
Rodom iz: Studenci, župa Studenci	Zapisao: Niko Luburić, svećenik
Ostali podaci: sin pok. Gabre	Mostarske biskupije
	Tiskano: ne

♩ = 180

Bo - žić nam je, mi - lo nam je,
ro - de moj, ro - de moj!

Božić nam je, milo nam je,
rode moj, rode moj!

Mi se njemu veselimo,
rode moj, rode moj!

Sad i vazda, ako Bog da,
rode moj, rode moj!

Kad smo zdravo i veselo,
rode moj, rode moj!

RAZMIŠLJANJE O ZAPISANIM BOŽIĆNIM POPIJEVKAMA

Osim poznatih božićnih pjesama koje se pjevaju među katolicima Hrvatima u Hercegovini: *U se/sve vrime/vrijeme godišta, Radujte se, narodi, Narodi nam se* itd., postoji pjesma/pjesme koje su nastale u Hercegovini i zadržale se do danas. One završavaju stihom: „veselo, veselo“ ili „veselo, veselohahaj“, „veselo, veselohohaj“, a negdje se pojavljuje „veselo, veselohohoj“. Ovo je zaista endemična glazbena pojavnost jer je nastala i održala se u istočnoj i zapadnoj Hercegovini. Zato je ovo pjevanje autohtono, izvorno i posebno. Zbog čestoga ponavljanja riječi „veselo“ uvjetno smo nazvali ove pjesme/pjevanje „Veselanje“.

Svaka posljedica ima svoj uzrok, tako i ova pjesma/pjesme. Teško je jednoznačno odmah odgovoriti čime je motiviran nastanak ovoga načina pjevanja. No pođemo li od samoga teksta, neosporna je njegova nadahnutost božićnom idilom. Čovjek se najčešće veže za ono što je lijepo, blisko, intimno, a to je blagdan Božića. Nadareni pojedinac, tvorac ove pjesme/pjesama i načina pjevanja snažno je doživio Božić. Slavi Božić, izražava iskonsko veselje koje ga je ispunilo iznutra. Pjesmom svoj doživljaj prenosi na ostale. Pjesma/pjesme su natopljene glasom (vokalom/samoglasnikom) „e“. Glas „e“ nosi ushit, veselje i radost.

Ovaj način pjevanja održao se do danas. Budući da ga ne prihvaćaju mlađe generacije, on će vjerojatno nestati. Zato je neprocjenjivo vrijedno što će to pjevanje biti sačuvano u zvučnom i notnom zapisu. Naime, snimio sam i zapisao te sastavio notni zapis s više od trideset inačica ove pjesme/pjesama. Nadam se da će rad na prikupljanju i obradi tih duhovnih popjevaka božićnoga vremena iz Hercegovine biti poticaj i drugim istraživačima duhovne glazbene baštine u Hercegovini. Prije mene o „Veselanju“ gotovo nitko ništa nije zapisao, a kamoli se sustavno time bavio. „Veselanje“ ipak ne će proći kao što je prošlo „putničko/put-

njičko pjevanje“ prije polnoćke u Hercegovini. Ono je nestalo prije četrdesetak godina, čim je došla struja. Do tada, prije polnoćke, čuo bi se glas pojedinca koji je pjevao pošavši ranije na polnoćku. Koliko se sjećam, glas mu se penjao visoko. Vjerojatno je spominjao Spasiteljevo rođenje, radost zbog porođenja Isusova. Svoju najavu Božića pjevao je jednim stihom, rečenicom. Ne vjerujem da je to itko snimio, zapisao. Bilo bi mi drago da jest. To bi me vratilo u djetinjstvo, možda ispunilo sjetom, ali bih volio ponovno čuti taj stih. U globalizaciji nestaje mnogo toga što su prethodne generacije stvorile. Mi nismo izolirani otok, nego jedna „kapljica u moru zavrzlama“. Ako se ganga očuvala, i još se pjeva, treba nastojati, bar pokušati da i mladi prihvate ono što su predci stoljećima pjevali i njima ostavili u baštinu. Mislim na „Veselanje“. Možda je minuta do dvanaest?!

INTERPRETACIJA PJESME/ PJESAMA „VESELANJE“

Prenj, pjevala Veronika Katić (br. 1)

Božić ispunja čovjeka veseljem, radošću. Zato je ljudima milo za Božić. U svakoj kitici ustaljena je forma. Prvi i treći stih je duži, drugi i četvrti je kratak. U njima se pojavljuju riječi „veselo, veselo“. Upravo vokal/samoglasnik „e“ daje posebnost i pridonosi tom veselju. Taj glas donosi zvučnost u svim pjesmama. Pjevač/pjevačica/autor želi da Bog širi vjeru našu, vjeru Isusovu. Zdravlje je najveće vremente dobro, ono je dar Božji, zato se može veseliti s „braćom kršćanima“ i „sa sekam kršćani-

nicam“. Ovdje je korišten stari oblik instrumentala, umjesto uobičajenoga *sa sekama*. Možda je to učinjeno radi broja slogova? Stih „S našom braćom kršćanima“ je osmerac, kao i stih „I sa sekam kršćanicam“. Oblik *kršćanicam* je arhaičan (zastario). Vjerojatno je i pjesma nastala u ne baš bliskoj prošlosti. Riječ *seka* je hipokoristik (odmilica, riječ od milja). Ona pridonosi blizini, radosti i dragosti za Božić. Obično se djeci tepa: *braco i seka*.

Hodovo, župa Rotimlja, pjevala Danica Gadžić (br. 2)

Dok su kitice u prethodnoj pjesmi sastavljene od četiri stiha (četverostih, katren ili kvartina), u ovoj su pjesmi kitice od dva stiha (dvostisi ili distisi). Ponavljaju se i neki stihovi iz pjesme br. 1 iz Prenja: „Božić nam je, milo nam je, veselo, veselo! Što se ne bi veselili? Veselo, veselo!“ Tko je od koga posuđivao? Možda je stvarno pjesma br. 1 iz Prenja starija zbog arhaičnih oblika koje smo naveli prilikom njezine interpretacije. Vjerojatno su u Hodovu uzeli samo te stihove i još dodali svoje. Naravno, koristili su kiticu od dva stiha.

Donji Zelenikovac, župa Hutovo, pjevala Draga Bender (br. 3)

Pjesma je dulja. Dok se u prvoj pjesmi iz Prenja poziva da se širi vjera Isusova, ovdje se obraća Božiću za pomoć svim kršćanima. Ponavlja se u Donjem Zelenikovcu, župa Hutovo, gotovo ista kitica iz prve pjesme: „Božić nam je, milo nam je“, u Prenju u četvrtom stihu na početku „Aj, Božić nam je, milo nam je“. Nema u pjesmi br. 3 uzvika

aj. „Brštan“ je za pjevača gora sveta koja kiti „dvore cijelog svijeta“. U našim je krajevima *brštan* zelenilo u vrijeme zime. Njime se za Božić kiti kuća, možda danas ne kao u prošlosti. On je zelen i upućuje na život. Božić je rađanje novoga života. Danas se – na blagdan sv. Lucije, 13. prosinca – sije pšenica. I ona, kao i brštan, upućuje na život. Pšenica naraste i ostaje do Bogojavljenja. Brštan kiti „dvore cijelog svijeta“. Pjevač/pjesnik se poslužio uveličavanjem, hiperbolom. Brštanom se ne kite dvori u jednom mjestu, nego na čitavu svijetu. Dvori znače bogatstvo, raskoš, vlast... Božić ima tri nožića. „Prvi reže sir i maslo“, drugi „umbulicu“ (sušena duga, velika svinjska ribica ili, kako je drugdje zovu, pečenića), treći „pogačicu“. *Pogačica* je umanjena/deminutiv. Ona je i odmilica/hipokoristik. Pjesma završava kako je on ili ona posadio „vitu jelu“ „u planini, u kamenu“. *Vita jela* ustaljeni je oblik u narodnoj pjesmi. Glagolski oblik *posadi* je aorist. On izriče radnju koja se netom dogodila, tj. dogodila se u božićno vrijeme. Aorist daje dinamiku ovom zapisu.

Gornji Zelenikovac, župa Hutovo, pjevala Anđa Ajvaz (br. 5)

Prve dvije kitice ove pjesme jednake su dvjema zadnjim kiticama prethodnoga zapisa (br. 3). Nije ni čudno jer su oba zapisa iz župe Hutovo. Ovdje se uz jelu sadi loza bijela. Vjerojatno je to učinjeno radi rime *jela – bijela*. Pjesma ima svoje događanje, fabulu. Susret s čobanicama koje kazuju da se jela osušila. On/ona ju je posadio, ali ju nije obišao za dva ljeta. On ne

vjeruje čobanicama. Ne može pristupiti „Od visine vite jele... I od roda loze bijele...“ Jela je narasla, a loza donijela obilat rod.

Nabraja: *posadi', odo', pođo', susreto'*. To su aoristi koji daju dinamiku pjevanju, pričaju događaje koji su se netom dogodili. Aoristi su krnji, kao i u prethodnoj pjesmi. Trebalo bi stajati: *posadih, odoh, pođoh, susretoh*.

Ne znam govori li se u Hutovu „ne vjerovak“. To je oblik imperfekta koji bi danas glasio *ne vjerovah*. Imperfekt se rjeđe rabi, njime se koriste pjesnici u svojem stvaralaštvu.

Gornji Zelenikovac, župa Hutovo, pjevala Anica Bogdanović (br. 8)

Bože je Božić. On stiže na do-ratu, sav je u zlatu. U pjesmi je „vas“ a ne standardno *sav*. To je oblik koji se govori u cijeloj Hercegovini. U razgovornom jeziku u Hercegovini čuje se „vas svit/ svijet“. U standardnom je jeziku *sav svijet*.

Bože stiže „Na kobili vas u svili“. U oba se slučaja pjevač/ pjevačica koristi hiperbolom/ preuveličavanjem kako bi istaknuo važnost glavnoga lika, tj. Bože – Božića. Tu hiperbolu susrećemo u usmenoj/narodnoj književnosti.

Kitica da se pije „slatko pivo“ vjerojatno je nastala kasnije. Pivo je gorko i nije ga bilo u Hercegovini u pretprošlom stoljeću, a slatko (bezalkoholno) iz novijega je vremena. Zato smiono pretpostavljam da ova kiti-ca nije nastala davno. Je li ovo učinjeno kao pjesničko iznenađenje povezivanjem dviju riječi *slatko-pivo*, a pivo je gorko, ili je pjesnikovo vino *slatko-pivo*?

U zadnjim trima kiticama obraća se „Božiću, veseliću, da širi grane i pomogne sve kršćane“. Autor rimuje u istom stihu *Božiću – veseliću*, odnosno „grane na sve strane“. Pretpostavljam da ovaj postupak pridonosi pjevnosti pjesme, a nije samo „da rima štima“. Božić je *veselić*, ne *Veselko, veseljak*. I tom se umanjenicom želi naglasiti bliskost i milina najradosnijega blagdana za sve kršćane. Ta je umanjenica hipokoristik/odmilica, riječ od milja koju smo susreli u pjesmama br. 28 i br. 29.

Dubravica, župa Gradac, pjevala Janja Perić (br. 4)

U božićnom raspoloženju i ushitu preuveličava se Isusova vjera. Ona vlada „od istoka do zapada“. Kršćanima je blago jer u božićno vrijeme imaju tri blagdana: Božu/Božić, lvu i Stjepana.

Dubravica, župa Gradac, pjevala Janja Perić (br. 7)

Ova je pjesma, po meni, najpoetičnija. Na sredini sela raste orah. Njegov hlad dopire do pola sela. „Pod oravom brat i seja“. Ona veze, on spava. Tiho ga budi: „Ustaj, brato Božić nam je“. Bliskost i milina obuzima ne samo seju i brata nego i one koji slušaju pjevanje Janje Perić. Oblik „orav“ vjerojatno se rabi u tom kraju. Nisam čuo da se upotrjebljava s desne strane Neretve. U zapadnoj Hercegovini kaže se *ora*. Nema glasa „h“ radi lakšega izgovora. Antiteza (suprotnost) daje snagu ovoj slici: „Seja veze, brato spava“. I ovdje se koriste odmilice (hipokoristici ili riječi od milja): *seja* i *brato*, to smo imali dosad u interpretiranim zapisima. Njima

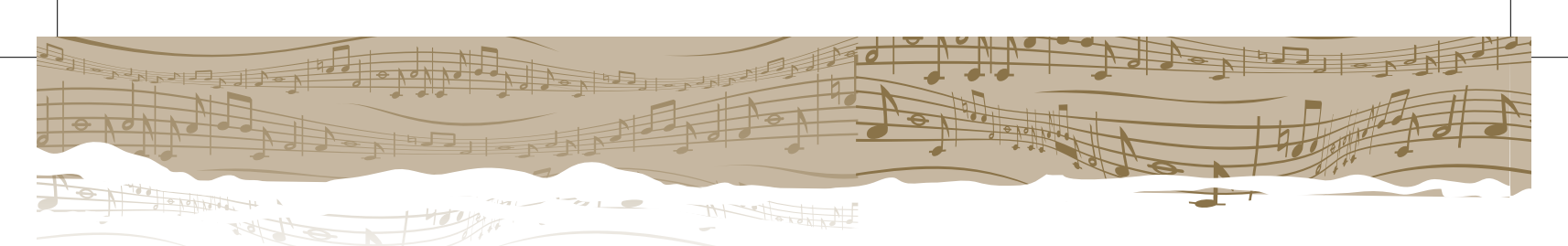
se i ovdje želi pokazati dragost, bliskost i radost koju može donijeti jedino Božić. Pjesma je ispevana u četverostihu (kitica od četiri stiha, katren ili kvartina).

Ravno, pjevala Anka Skaramuca (br. 10)

Prethodna je pjesma (br. 7) u četverostisima, ova je u trostisima (kitica od tri stiha ili tercet ili tercina). Prethodna pjesma završila je kiticom „Božić nam je, milo nam je“, ova upravo tako počinje, samo što je, kao što spomenusmo, razlika u kiticama: u prethodnoj je četverostih, a ovdje je trostih. Božić je, Bože, njemu se treba veseliti ili seliti iz društva „Ko se Boži ne veseli“. On zove „s one strane“ žene. Pita ih za muževe. One odgovaraju da su otišli „U badnjake veseljake“. Badnjaci čuvaju lijepi običaj starine. Ti hrastovi/dubovi badnjaci sjekli bi se na Badnji dan i gorjeli bi na ognjištu od Božića do Vodokršća/Bogojavljenja/Sveta tri kralja. Ogorci od badnjaka bacali su se na njive radi dobra uroda. Danas se na Vodokršće samo ide škropiti po njivama blagoslovljenom vodom koja je blagoslovljena baš na Vodokršće. Hoće li biti i toga kada naša generacija ode?

Vinine, župa Hrasno, pjevala Ruža Krešić (br. 11)

Ruža pjeva u četverostihu (kitica od četiri stiha). Poziva Božić da razveseli sve kršćane. Isus se dragi rodio u „Betlemu“. „Marija ga majka zove“. *Betlem* je lakše izgovoriti. Ovo je tipično u hercegovačkim govorima da se gubi glas „h“. Na primjer: (H)Hercegovina, *gra(h), ora(h)*... Ovdje je (u riječi „Betlemu“) glas „h“

u sredini riječi, tako da je nestao ispred toga glasa i glas „e“. Ne kažu *Betlehem*, nego *Betlem*. Gubljenje glasova u funkciji je lakšega izgovora.

Vinine, župa Hrasno, pjevala Ruža Krešić (br. 12)

Ista pjevačica/kazivačica nastavlja pjevati u istom obliku stiha kao i u prethodnoj pjesmi. Ona je zapravo ponovila tri posljednje kitice pjesme koju je pjevala u prethodnom broju (br. 11).

Vinine, župa Hrasno, pjevala Ruža Krešić (br. 13)

U ovoj pjesmi „Božo zove preko vode“, a u pjesmi br. 10 je „Zove Božo s one strane“. U pjesmi br. 10 je trostih, ovdje je četverostih. Posljednje četiri kitice pjesme br. 10 podudaraju se sadržajno s četirima kiticama ove pjesme koju, kao i pjesme br. 11 i br. 12, pjeva Ruža Krešić.

Dračevo, pjevala Zora Raič (br. 14)

Pjesma djeluje kao kompilacija svega iz prethodnih pjesama. Pjevačica pita zašto Božiću ne pjevamo, a „Nešto malo do Božića“, tj. Božić je blizu, s nama je Božić uskoro. Bože dolazi „preko vode“. Zato nam je drago i milo. „Zove Božo s one strane“ (br. 10, peta kitica), ovdje „Božo zove s one strane“. U pjesmi br. 10 trostisi, u ovoj četverostisi. Muževi su otišli „U badnjake veseljake“ u objema pjesmama. U ovoj pjesmi pjevačica/kazivačica pjeva/govori da su u Bože „tri seke“: Janja, Božica i Marica. Bože sprema Janju „u janjelo“ (štala za ovce), „Božicu u loznicu“ (divlju lozu), „Maricu

u slamicu“. *Loznica* i *slamica* su umanjene i odmilice/hipokoristici. Znači da je to nešto milo, blisko, drago. To odgovara ugođaju i raspoloženju Božića. Već smo imali brštan u pjesmi br. 3 iz Hutova. Vjerojatno su stihovi novijega vremena: „Kitiš našu domovinu...I hrvatsku omladinu...“

Višići, župa Dračevo, pjevala Mara Matuško (br. 15)

U pjesmi se osim riječi „veselo“ pojavljuje i riječ „veselohahaj“. Ta je riječ onomatopeja (kao da čujemo da netko govori/pjeva). Onomatopejom se oponašaju zvukovi, šumovi iz prirode. Kao da se događa krešendo veselja u toj pjesmi. Ovdje se rabi forma tercine/trostiha, tj. kitica od tri stiha. Opet susrećemo brštan kao i u pjesmama br. 3 i br. 14. Stih „Eto Bože preko vode“ imali smo u pjesmi br. 14 u četvrtoj kitici, ovdje u sedmoj kitici.

Krupa, župa Dračevo, pjevala Ruža Krvavac (br. 16)

I ovdje je trostih. Na kraju je „veselohahaj“, što se razlikuje od završetka u prethodnoj pjesmi. Spominju se „tri nožića“ kao i u pjesmi br. 3. Ovdje se ne govori što se njima reže. Bože dolazi preko vode „Na doratu vas u zlatu“ i „Na kobili vas u svili“. U pjesmi su oblici „vas“ – kako se i govori u Hercegovini. Dobro je da se i danas u govoru zadrži takav oblik. On pridonosi čuvanju tradicionalnoga izričaja, iako je standardnojezični oblik *sav*. Zlato i svila znakovi su bogatstva, obilja. Preuveličavanje/hiperbola kao i u usmenom (narodnom) pjesništvu.

Čeljevo, pjevala Manda Markota (br. 17)

Kad je Božić, nema nezainteresiranosti/ravnodušja. Zapravo, ne može se biti ravnodušan. Pjesma je ispjevana u četverostihu. U pjesmi se rabi riječ „širolić“. Predstavlja li to onoga koji širi radost? Ta riječ ima i funkciju rimovanja: *Božiću-široliću*. Tom se umanjenicom izriče dragost i bliskost. Oblik „širaj“ je napravljen analogno glagolima: *igraj, pričaj*. To je imperativ. Glagol *širiti* ima imperativ drugoga lica jednine *širi*. Na primjer, glagol *viriti* ima imperativ drugoga lica jednine *viri*. Riječi „široliću“ i „širaj“ svojom neočekivanošću izazivaju začudnost. To i jest funkcija pjesničkoga jezika. Već smo brštan susreli u pjesmama br. 3, 14 i 15. Pjesma je u četverostihu i završava s „veselohahaj“, kao i u prethodnoj pjesmi.

Čeljevo, pjevala Manda Markota (br. 18)

Kazivačica je opet Manda. U ovoj pjesmi koristi trostih. Uvodi nas u tu dugu pjesmu pozivanjem brštana, što smo već susreli, samo što brštan nije bio na početku pjesama. U pjesmama br. 3, 15 i 17 brštan se poziva, ali nije na početku kao ovdje. Božić je „širolić“, što smo imali u prethodnoj pjesmi. U pjesmi se govori Božiću da širi „tamo“ i poziva ga se „vamo“. Ovdje se rabi oblik „vamo“, kao što se govori u Hercegovini. Nije standardno, ali taj oblik čuva našu govornu tradiciju. To nas obilježava. *Vamo* je u Bosni i u Dalmaciji. U sjevernoj je Hrvatskoj kajkavizam *simo-tamo* (ovdje, *vamo-tamo*). Božo/Božić širi vjeru našu, vjeru Isusovu. Isus se

porodio, veselimo se stalno. Budimo zdravi i veseli. Imali smo već „tri nožića“ u pjesmi br. 3. Ovdje se spominje „kubasica“, „učesnica“ (ukrasni kruh koji se peče na Badnji dan) i „ukvasnica“ (pečeni kruh s dodatkom kvasca, kiseloga tijesta, tijesta „koje je kvasalo“). „Kubasica“ (kobasica) je vjerojatno lokalizam jer se rabi samo u tom kraju. Završetak je kitice u krešendu „veselohahaj“.

Čeljevo, pjevala Mara Markota (br. 6)

Kazivačica je Mara. Pjesma ima 12 kitica koje su jednake kao 12 posljednjih kitica u pjesmi br. 18. Vjerojatno su toj pjesmi br. 18 dodali ovih 12 kitica iz pjesme br. 6. Možda je Mari bilo predugačko pjevati svih 18 kitica iz pjesme br. 18 pa je u ovoj pjesmi br. 6 ispustila prvih šest kitica. Pjesma je u trostihu, tercini s tri „veselo“ i krešendom na kraju „veselohahaj“ kao ushitom radosti.

Ravno, pjevala Stana Skaramuca (br. 19)

Pjesma je ispjevana u trostihu. „Zove Božo s one strane“, a u pjesmi br. 14 „Božo zove s one strane“. Ima i drugih sličnosti s pjesmom br. 14, a razlikuju se u stihu. Svaka kitica u ovoj pjesmi završava stihom prvoga stiha. To ju razlikuje i od ostalih pjesama.

Donje Selo, župa Hutovo, pjevala Mara Raič (br. 20)

Pjesma je u dvostihu/distihu, tj u kiticama od dva stiha. Imali smo to već u pjesmi br. 2, iako se pjesme razlikuju. „Što Božiću ne

pjevamo?“ Može se shvatiti kao retoričko pitanje. Ova upitna rečenica zapravo je izjavna, tj. Božiću pjevamo.

Borojevići, župa Stolac, pjevala Anđelija Palameta (br. 9)

Božo/Božić stiže „preko vode“. Jaše „Na doratu vas u zlatu“. Na ruci ima „zlatan prsten“. Na prstenu su „tri imena“: „Sveti Božo“, „Sveti Stjepan“ i „Sveti Ivan“. Zlato je znak materijalnoga bogatstva. *Dorat*, *zlato* i *prsten* motivi su iz narodnoga (usmenoga) stvaralaštva. Naravno da je u razgovornom jeziku u Hercegovini „vas“, a ne standardni oblik *sav*. Već smo to imali u pjesmi br. 16.

Borojevići, župa Stolac, pjevala Anđelija Palameta (br. 21)

Pjesma je u dvostihu/distihu (kitica od dva stiha). U dvostihu su pjesme br. 2 i br. 20. „Seka veze, brato spava“. Brata „iglom budi“ jer je stigao Bože/Božo/Božić. *Seka* i *brato* su od milice/hipokoristici i izražavaju umiljatost i blizinu. U petoj kitici rimuju se sredina i kraj stiha: „Božo **dođe**, a mi **ođe**“. Govore li u istočnoj Hercegovini *ovđe/ođe*? U zapadnoj Hercegovini govori se *ovde*. Već smo u pjesmi br. 3 imali: „Ja **posadi**“ vitu jelu“. Iznenađuje me ovaj ekavizam u ijekavskom kraju: „I uz jelu lozu **belu**“. Možda je to radi rime *jele – bele*? Rimuje se i *jele – bijele*. Ekavizam je ekavski oblik u ijekavskom izgovoru (*vejati – vijati; vejavica – vijavica*). Uz lozu sadi i „struk bosilja“. Tri ljeta su prošla, on nije obišao vitu jelu. Više se nije mogao primaknuti: k vitoj jeli jer je prerasla, niti

k lozi koja je rodila, niti struku bosilja koji je mirisao. To je pretjerivanje/hiperbola ili preuveličavanje, što često susrećemo u usmenoj/narodnoj i umjetničkoj književnosti, pretežno u poeziji.

Rotimlja, pjevala Ruža Puljić (br. 22)

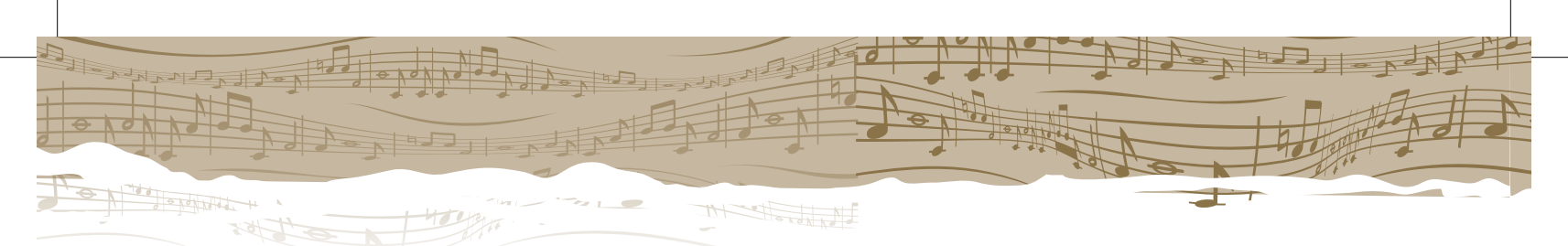
Pjesma je u dvostihu/distihu. Imali smo već u distihu pjesme br. 2, br. 20 i br. 21. Isus se rodio da nas oslobodi pakla. „U jasle ga Gospa stavi“, podsjeća na „U jasle ga stavljaše“ (u božićnoj pjesmi *U se/sve vrijeme/vrime godišta*). Ona ga sa sv. Josipom slavi. Mudraci/kralji od Istoka „hite“ (žure) i „Darove mu svoje kite“. Nebo, zemlja i sve stvarjenje daju mu čast i poštenje. I kršćani su pozvani da mu se poklone čista srca, tj. daruju mu svoja čista srca.

Rotimlja, pjevala Ruža Puljić (br. 23)

I ova je pjesma kao i pjesme br. 2, 19, 21 i br. 22 u dvostihu/distihu. Nama je milo jer je Božić. Onomu „Kome nije, neka nije“. Sveto porođenje neka bude svi-ma nama na spasenje, „Mrtvim dušam očišćenje“. Imamo ovdje stariji/arhaični oblik dativa *dušam*, tj. *dušama*. Govori li se danas u Rotimlji *dušam*?

Rotimlja, pjevala Ljubica Pavlović (br. 24)

Pjesma je u dvostihu/distihu. Dvostih/distih imali smo dosad u četirima pjesmama: br. 2, 21, 22, 23. Božić je „veselić“. *Veselić* je od milica/hipokoristik, netko tko nam je drag, blizak. Isus se rodi „I kršćane oslobodi“.

Stolac, pjevala Janja Raguž (br. 25)

Bože/Božić dolazi „preko vode“. U pjesmama br. 8, 9 i 16 Bože dolazi „Na doratu vas u zlatu“. Dorata i zlato, te na ruci „zlatan prsten“ imamo u pjesmi br. 9. Obje su pjesme iz župe Stolac. Ovdje je na prstenu „Sitno slovo Isusovo“. U pjesmi br. 9 na prstenu su „Sveti Božo“, „Sveti Stjepan“ i „Sveti Ivan“. Koja je pjesma starija? Bože/Božan dolazi u bogatstvu „vas u zlatu“ sa zlatnim prstenom na ruci (usp. tekst i komentar pjesme br. 9). Ovdje se koristi odmilica/hipokoristik *brajan*, tj. *brat*. Izražava bliskost, obitelj, familijarnost. I Božo je odmilica – dragost, bliskost... Božo = Božić – Božidar je Božji dar... Pjesma je u dvostihu, što smo imali i u pjesmama br. 2, 21, 22, 23 i 24.

Kruševo, župa Stolac, pjevala Ruža Raguž (br. 26)

Minijatura – pjesma ima četiri kitice po dva stiha. Već smo imali „Božić nam je, milo nam je“, početak pjesme br. 1 iz Prenja, br. 2 iz Hodova, župa Rotimlja, 10 i 19 iz Ravnog i 23 iz Rotimlje. Teško mi je tvrditi tko je od koga posudio. Jesu li one nastale od ove iz Kruševa, župa Stolac, pa im je nešto nadodavano? Imamo „ko“ umjesto standardno *tko*. U cijeloj se Hercegovini čuje *ko* u govornom izričaju. To je radi lakoće izgovora. Dvostih smo imali u pjesmama br. 2, 21, 22, 23, 24 i 25.

Aladinići, pjevala Ana Marić (br. 27)

Isti početak kao u prethodnoj pjesmi, kao i u pjesmama br. 1, 2, 10, 19 i 23. Dvije prve kitice

jednake su kiticama pjesme br. 23 iz Rotimlje. Je li isti napjev u Rotimlji i Aladinićima? U pjesmi je dvostih kao i u pjesmama br. 2, 21, 22, 23, 24, 25 i 26.

Dugandžije, župa Studenci, pjevala Vinka Dugandžić (br. 28)

„Oj Božiću, veselicu“ imamo u pjesmi br. 24. „Božić nam je, drago nam je“ u pjesmama br. 15 i br. 17. U pjesmi br. 15 je trostih, kao i ovdje, a u pjesmi br. 17 je četverostih. Govori li se u Dugandžijama, župa Studenci, *bršćan*? Inače u najzapadnijem dijelu Hercegovine (Drinovci) kaže se *bršćen/bršćan*. Vidjeli smo u pjesmama br. 15, 17 i 18 da se govori i pjeva *brštan*. To je tipično za istočnu Hercegovinu. Pjesme br. 6, 16, 17 i 18 imaju „veselohahaj“. Među njima je jedino pjesma br. 17 u četverostihu, ostale su u trostihu, kao i u ovoj pjesmi. U pjesmi br. 18 Božić „reže“, ovdje „riže“. To je ikavski govor tipičan za zapadnu Hercegovinu. Nažalost i to se danas gubi. „Torta“ je iz novijega vremena. Možda je ova kitica nastala u prošlom stoljeću? O riječi „veselicu“ već sam više puta pisao. Pretpostavljam da je ova pjesma nastala na osnovi pjesama iz istočne Hercegovine. Ne treba više komentirati riječ „veselohahaj“. O tome sam napisao također u pjesmama br. 6, 16, 17 i 18.

Dugandžije, župa Studenci, pjevala Matija Dragičević (br. 29)

Još jedna minijatura. Imamo „veselicu“ kao u prethodnoj pjesmi. To smo komentirali i u drugim pjesmama. Stihove predzadnje kitice shvaćam kao retoričko pitanje, što bi značilo

veselimo se, radujmo se, zapravo ne pitamo, već izjavljujemo.

Zvirovići, župa Studenci, pjevalao Mate Nikše (br. 30)

Pjeva muškarac. Pjesma u trostihu. Prvi put susrećemo „veselohohaj“ na kraju kitice. Imali smo u pjesmi br. 15 „veselohohaj“, u prethodnoj „veselohahaj“, kao i u pjesmama br. 6, 16, 17 i 18. Pjevač koristi „ko“, a ne tko radi lakšega izgovora.

Zvirovići, župa Studenci, pjevala Mila Nikše (br. 31)

Božić je blagi dan, tj. blagdan. „Mi se vazda veselili... Sad i vazda...“. Ako je *vazda*, onda je *sad*. Ne izbjegavaju se ponavljanja onoga što se podrazumijeva. „Veselohahaj“ na kraju kitica je kao i u pjesmama iz istočne Hercegovine (br. 6, 16, 17 i 18). „Dode“ je aorist 3. lice jednine, premda nema razlike s prezentom. (Aorist: ja *dođoh*, ti *dode*, on/ona/ono *dode*... prezent: ja *dodem*, ti *dodeš*, on *dode*...). Dolazak Božića upravo se dogodio. Najčešće ga rabe u prethodnim pjesmama. Dinamika radnje. Ne vjerujem da u Zvirovićima, župa Studenci, govore *ode*? Moguće je da se u istočnoj Hercegovini čuje *ovde*, ako kažu *ded*, tj. *djed/did*? U zapadnoj Hercegovini čujem *ovde*, no možda pod utjecajem medija i škole sada više govore *ovdje*. Već smo to imali u pjesmi br. 21 iz Borojevića, župa Stolac. Uzmimo taj komentar, da se ne ponavljamo. U ovoj pjesmi imamo „širiliću“, u Čeljevu „široliću“ (br. 17). *Širiliću* – onaj koji širi. *Široliću* sam komentirao u pjesmi br. 17. Bolje se rimuje u Čeljevu *Božiću – široliću*. Značenjski je opet bolje *širiliću* – ako se misli na onoga koji širi radost, tj. Božić. *Tamo*

– vamo je suprotnost. Vamo je tipično za naš govorni jezik u zapadnoj Hercegovini: *Ajde vamo!* Možda i to danas nestaje.

Guljevina, župa Studenci, pjevala Ana Penava (br. 32)

Kitica/strofa je četverostih, katren ili kvartina. Već smo imali stih „Božić nam je, milo nam je“ (br. 2, 10, 19, 23, 26 i 27). One se razlikuju po broju stihova u odnosu na ovu pjesmu. Posljednja kitica pjesama (dvostisi) br. 26 i 27 jednaka je posljednjoj kitici

ove pjesme. Je li došla iz Kruševa, župa Stolac, ili iz Aladinića?

Studenci, pjevala Mi-lica Lauc (br. 33)

Jedna kitica u četiri stiha/četverostih. Baš dobro da nam je Božić. Onome kome nije, neka mu nije. Kao da ima prizvuk želje da nekome ne bude radost. Usporedi br. 27!

Studenci, pjevala Mi-lica Lauc (br. 34)

Tipični narodni deseterac:

„Što se bijeli u gori zelenoj?“ „Grabovino, ozeleni rano...“, ganga i bećarac. Vjerojatno ima takvih pjesama za Božić u cijeloj Hercegovini, možda se pjevaju u gangi i u bećarcu?

Studenci, pjevao Marko Luburić (br. 35)

Umjesto riječi „veselo“, pjevač iz Studenaca pjeva „rode moj“. Vjerojatno zato što je ovu pjesmu pjevao sa svojom užom rodbinom da proslavi Božić.

ZAKLJUČAK

Iz ove je interpretacije jasno da sam nastojao zapise povezati po sličnosti. Vidjeli smo u usporedbi da ima jednakih stihova i cijelih kitica u prikazanim pjesmama. Najvjerojatnije je da su ove pjesme inačice/varijante istoga pjevanja – „Veselanja“ u božićnom vremenu. Ove su se pjesme pjevale po obiteljima i u različitim druženjima u te posebne blagdanske dane. Tada se vjerojatno nije pjevao bećarac ili ganga, već se veselilo i pjevalo ove pjesme. Poznato je da je pobožni puk u Hercegovini za vrijeme korizme pjevao samo „Gospin plač“. Ganga i bećarac nisu se pjevali. Tako se i u božićnom vremenu nisu čuli bećarac i ganga već se pjevalo – *veselalo*. U crkvama su se u to vrijeme izvodile samo standardne hrvatske božićne pjesme (*U se/sve vrijeme/vrime godišta, Radujte se, narodi, Narodi nam se i druge*), a „Veselanje“ izvan sakralnih prostora.

Pjesme su ispjevane u ijekavskom izgovoru, tj. u jeziku istočne Hercegovine na području drevne Trebinjske biskupije. Imali smo samo nekoliko zapisa iz župe Studenci. Vjerojatno je „Veselanje“, odnosno neka od tih pjesama stigla i preko Neretve u Studence, tj. u zapadnu Hercegovinu.

U pjesmama se rabi asonanca, tj. ponavljanje istih glasova. Pri tome mislim na glas „e“ kao konstantu u svim pjesmama jer nema pjesme (osim br. 34 i 35 iz Studenaca) u kojoj nije korištena riječ „veselo“. Ponavljanje glasa „e“ samo po sebi predstavlja izraz veselja i radosti te daje zvučnost, akustičnost i melodičnost zapisu. Osim asonance, u riječima „veselohahaj“, „veselohohaj“ i „veselohohoj“ susrećemo onomatopeju – dok ih izgovaramo kao da čujemo da ih netko pjeva, kao da oponašaju pjevanje ovih riječi. Onomatopeja je stilsko sredstvo kojim se oponašaju zvukovi iz prirode. Npr. *cvrči* – kao da čujemo cvrčanje cvrčka.

Melodije ovih pjesama vrlo su kratke i kreću se u malom ambitusu, najviše u opsegu male terce. Neke od njih jedva dodiruju veliku sekundu. Upravo taj mali ambitus i odgovara običnom puku kakav je u Hercegovini, ali i drugdje. Obični puk kad pjeva ne da se mučiti. Osjetio je kad je stvarao melodije da se primjerice s tri note može sve reći i da su mu te tri note dovoljne. Osim toga, kratke melodije i mali ambitusi odgovaraju pjesmama s dugačkim nabranjem.

Ovo što sam u sedam dosadašnjih dvobroja *Svete Cecilije* zapisao puk je tako pjevao i sačuvao. To je, dakle, samo zapis, a dalje, zasad, ne želim govoriti. To bi bilo previše za ovo moje istraživanje. Nadam se da će biti govora o ovim i sličnim duhovnim popijevkama iz Hercegovine u nekom drugom izdanju.

(Završetak)

Miho Demović

Rasprave i prilozi iz stare hrvatske glazbene prošlosti

Monumentalno djelo koje na gotovo 900 stranica predstavlja 50-godišnje znanstveno, pedagoško i reproduktivno glazbeno stvaralaštvo Mihe Demovića – svećenika Dubrovačke biskupije, muzikologa, glazbenog povjesničara, skladatelja i orguljaša te dugogodišnjeg regens chori-ja zagrebačke prvostolnice.

Djelo se sastoji od izabranih priloga dr. Demovića koji su tijekom njegova života objavljivani u raznim, ali uglavnom teže dostupnim časopisima.

Posebnost djela je njegov prvi dio – prvotisk biobibliografije dr. Mihe Demovića na 500 stranica u kojoj je predstavljena bibliografija njegovih znanstvenih, stručnih i skladateljskih radova, njegova brojna izlaganja na međunarodnim kongresima i znanstvenim skupovima, pregled glazbenih nastupa s pjevačkim zborovima i zaseban popis članova pjevačkoga koralnog zbora zagrebačke katedrale od 1965. do 2002. godine.

Vrijednost zbornika povećavaju i notni prilozi iz stare hrvatske glazbene prošlosti objavljeni na suvremenom notnom pismu kao transkripcije, harmonizacije, revizije i adaptacije.

430 kn

21 cm x 29,7 cm
848 str.
tvrdi uvez